

Innhold i Helsearkivregisteret

Tema : Rusforskning

Om Helsearkivregisteret

Fra pasientarkiv til helsedata. Norsk helsearkiv (etablert i 2019) mottar og bevarer alle pasientjournaler fra avdøde pasienter i spesialisthelsetjenesten og tilgjengeliggjør dem primært for forskning. Norsk helsearkiv forvalter Helsearkivregisteret, som er et av Norges sentrale helseregistre. Vårt overordnede mål er å være et anerkjent helseregister for ny kunnskap og bedre folkehelse.

Tall per 01.04.23:

Antall digitaliserte papirjournaler: 871 000

Rus som folkehelseproblem

Globalt sett er alkohol- og rusmiddelbruk blant de viktigste risikofaktorene for tap av helse og tidlig død i befolkningen (1).

Alkohol og rusmiddelbruk er også et stort problem i Norge, og det har vært en bekymring i mange år. Selv om det har vært noen positive endringer i løpet av de siste årene, er det fortsatt et betydelig antall mennesker som lider av avhengighet og andre relaterte problemer. Ifølge tall fra Folkehelseinstituttet, er alkohol det vanligste rusmiddelet i landet.

Alkoholmisbruk kan bl.a. føre til leversykdom, hjerte-problemer, høyt blodtrykk, depresjon og andre mentale helseproblemer, samt økt risiko for ulykker og vold. Omtrent 900 personer dør hvert år i Norge som følge av alkoholrelaterte sykdommer. Dette tallet inkluderer sykdommer som alkoholisk leversykdom, kreft, hjerte-problemer og fordøyelsesproblemer som kan skyldes langvarig og skadelig alkoholbruk. I 2016 var det registrert 336 dødsfall som utelukkende kan tilskrives alkoholforbruk (2). Antall dødsfall per år i Norge der alkohol anses som underliggende årsak eller hovedårsak, har svingt mellom 350 og 450 gjennom de siste ti årene. Dette er omtrent det tredobbelte av antall trafikkdrepte (3).

Andre typer rusmiddelbruk er også et problem i Norge. Cannabis er det vanligste illegale rusmiddelet i landet, og det har vært en økning i bruk av syntetiske rusmidler og heroin.

Når det gjelder dødsfall knyttet til bruk av andre rusmidler enn alkohol, er tallene mer begrenset og varierer fra år til år. I 2021 døde 241 personer i Norge som følge av overdoser, og flere av disse var knyttet til opioider som heroin og fentanyl. Tallene inkluderer også overdoser av andre rusmidler, som amfetamin og kokain (4).

diagnosetekst.keyword	Rus	Count	diagnosekode
ALCOHOLISMUS CHRONICUS		8.24 K	30.32 K
Alkoholisme		4.39 K	3.03 K
Alkoholavhengighetsyndrom		4.06 K	F102
Alkoholisme - vedvarende		1.58 K	30.30 K
Skadelig bruk av alkohol		1.26 K	F101
narkomani		836.00	-
POLYNEURITIS ALCOHOLICA		720.00	30.39 K
Alkoholbetingede psykoser - annet		642.00	2.92 K
Opiatavhengighetssyndrom		636.00	F112
Akutt alkoholintoksikasjon		631.00	F100
Alkoholabstinenslstand		549.00	F103
ALCOHOLISMUS ALIA ET NON SPECIFICATA		518.00	30.40 K
Delirium tremens		480.00	2.91 K

Bilde: Diagnosetekst" viser alle diagnoser knyttet til ICD 7-10, samt ukodede diagnoser. "Count" viser antallet registrerte diagnoser, og "diagnosekode" viser kode fra ICD kodeverkene.

Innhold i Helsearkivregisteret

Tema: Rusforskning

Historiske data fra rusomsorgen

Lov om løsgjengeri, drukkenskap og betleri trådte i kraft i 1907, og spilte en viktig rolle i utviklingen av alkoholismisomsorgen. Det første kurstedet for alkoholmisbrukere ble opprettet av Blå Kors i 1909 og en rekke andre tilbud ble opprettet gjennom 1900-tallet. Fra 1970 ble ansvaret fra såkalte løsgjengere overført fra Justisdepartementet til Sosialdepartementet (6).

Pasientjournalene i Helsearkivregisteret vil etter hvert inneholde beskrivelser fra rusomsorgen over en periode på mer enn 100 år, og dokumenterer hvordan behandlingen av ruslidelser har endret seg.

Alc. chron. Psychopathia. Intoxicatio.

Pas. har tidligere vært morfinist og har vært satt på avvenningskur av Helse- direktoratet. Han har brukt ca. kr. 20 000 til morfin. Han har også i flere år misbrukt alkohol, og i [redacted] sykehus frivillig og siden ikke smakt ~~Waffen~~. Betinget dom 6 mndr. for falsk beskjed om avholdelse fra alkohol. Men han har senere stadig hatt hva han kaller "Grotbløyte", svære drikketurer da han drikker så han ligger helt kadaver. Bruker også tabletter samtidig. Mener selv han er homoseksuell. Jeg så ham først [redacted] og anførte da homoseksuell periodedranke, morfinist [redacted] uten arbeide, betinget dom, bütelagt for fyll. Venter nå ubetin- -et dom. Avvist fra Modum Bad.

Bilde: ruspasient 1965

Etter at pas. på eget initiativ var skrevet ut fra avdelingen i dag morges, blir han igjen bragt inn i Mottagelsen ca. kl. 18³⁰ i dypt comatøs tilstand. Han var da funnet på en snack-bar i nærheten av [redacted]. En finner medikamenter i klærne hans. Det er utvilsomt på samme måte nå som det var i går, og en tar ham derfor ikke inn i avdelingen igjen, men overlater ham i politiets videre varetekt. En skal ta kontakt med distr.legen i [redacted] for å få ham anmeldt til Helsedirektoratet som narkoman, slik at han kan få sine medikamenter gjennom ett apotek, og ikke som nå ved å fly til forskjellige leger, så vel i [redacted] som i [redacted].

Bilde: ruspasient 1971

Behov for mer forskning

I Norge har vi nasjonale retningslinjer for behandling og rehabilitering av rusmiddelproblemer og avhengighet, men er forskningsgrunnlaget for disse anbefalingene godt nok?

Lavere forbruk av alkohol og andre rusmidler i befolkningen kan gi en betydelig folkehelsegevinst og bidra til å minske sosial ulikhet i helse, men det er behov for mer og bedre forskning.

I en artikkel i Psykologitidsskriftet fra 2022 hevdes det at rusforskningen er i bakleksa. Korttidsstudier dominerer i rusforskningen, på bekostning av langtidsprosesser og recoveryperspektivet. Gapet mellom disse to kan føre til at rusbehandling baseres på et mangelfullt kunnskapsgrunnlag som fører til at ruspasienter ikke klarer å vedlikeholde behandlingseffekten (5).

Sykehus	Fødselsår	Innleggelsesår	Dødsår	Medisinsk fagområde	Avdeling	Antall journaler
Blå kors Haugaland A-senter	1912-1992	1912-1992	1982-2017	Psykatri	Avdeling for rus- og avhengighet	537
Blå kors Haugaland A-senter	1917-1960	1975-1984	1990-2020	Psykatri	Avdeling for rus- og avhengighet	617
Fogeland A-senter	1932-1987	1932-1987	1998-2016	Psykatri	Avdeling for rus- og avhengighet	70
Vestre Viken HF Klinikk for psykisk helse og rus	1931-1960	1996-1996	1965-2013	Psykatri	Avdeling for rus- og avhengighet, ARA Blakstad - Sosialmedisinsk Klinikk Åsterud	37
Blå kors Borgestadklinikken SA	1900-1961	1900-1961	1977-2008	Psykatri	Avdeling for rus- og avhengighet, Bragernes	2240
Vestre Viken HF Klinikk for psykisk helse og rus	1949-1988	1949-1988	1990-2014	Psykatri	Avdeling for rus- og avhengighet, Hovedavdeling	619
Blå kors øst Poliklinikk i Oslo				Psykatri	Avdeling for rus- og avhengighet, Poliklinikk	656
Vestre Viken HF Klinikk for psykisk helse og rus	1917-1963	1917-1963	1965-2011	Psykatri	Avdeling for rus- og avhengighet, Tyriford, Filmenud gård	129
Vestre Viken HF Klinikk for psykisk helse og rus	1939-1979	1939-1979	1990-2016	Psykatri	Avdeling for rus- og avhengighet, Tyriford, Vkersund	419
						5374

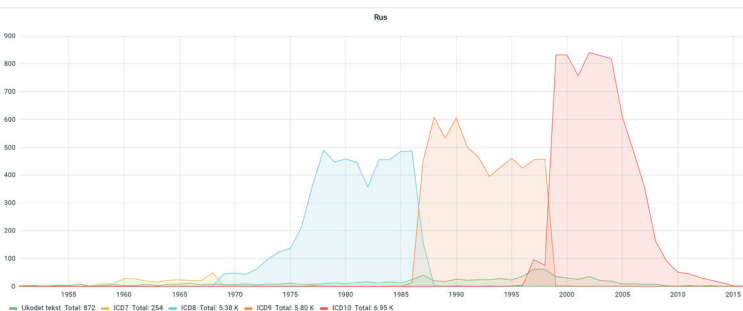
Bilde: foreløpig finnes 9 arkivserier med pasientjournaler fra avdelinger for rus- og avhengighet i Helsearkivregisteret (mars 2023)

Innhold i Helsearkivregisteret

Tema: Rusforskning

Helsearkivregisteret inneholder per i dag ca 20 000 unike diagnoser relatert til alkohol og rus, hovedsakelig i perioden 1950 – 2015. Mange av diagnosene tilhører behandling gitt ved 7 ulike virksomheter som har hatt avdelinger for rus- og avhengighet, men også en rekke andre sykehus i spesialisthelsetjenesten.

Bilde: rusdiagnoser i Helsearkivregisteret (mars 2023)

Potensialet i Helsearkivregisterets data

Vi har hele pasientjournalen – hele sykdomsforløpet fra fødsel til død. Dataene egner seg godt til retrospektive studier og mulighetene er mange.

- Hvordan skiller alkoholikere seg fra pasienter med andre ruslidelser?
- Er gjennomsnittlig alder ved død ulik for kvinner og menn med rusrelaterte lidelser? Og hva dør de av?
- Har kvinner og menn med lik diagnose fått ulik behandling?
- Hvilke tilleggssykdommer er mest vanlige hos pasienter med rusrelaterte lidelser?
- Hva kjennetegner de pasientene som har klart å bli rusfrie?
- Hvordan har sykdomsbildet til rusavhengige endret seg over tid?
- Hvordan har behandlingen av rusavhengige endret seg over tid?
- Hvordan skiller rusmisbruk hos yngre seg ut sammenliknet med rusmisbruk hos eldre?

Bilde: Med kunstig intelligens kan vi identifisere journaler som inneholder konsepter/kombinasjoner av ord som forskeren er ute etter.

Innhold i Helsearkivregisteret

Tema : Rusforskning

Referanser

1. The global burden of disease attributable to alcohol and drug use in 195 countries and territories, 1990–2016: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2016.

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6251968/>

2. Alkoholutløste dødsfall i Norge i 2016.

<https://www.fhi.no/ml/alkohol/alkoholutloste-dodsfall-i-norge-i-2016/>

3. Rusmidler i Norge 2015.

https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2015/rusmidler_i_norge2015.pdf

4. Færre overdosedødsfall i 2021 enn året før.

<https://www.fhi.no/nyheter/2022/farre-overdosedodsfall-i-2021-enn-aret-for/>

5. Rusforskning i bakleksa.

<https://psykologtidsskriftet.no/debatt/2022/05/rusforskning-i-bakleksa>

6. Historisk oversikt alkohol i Norge 1816-2021.

<https://www.fhi.no/nettpub/alkoholnorge/alkohol-i-historien/historisk-oversikt-alkohol-i-norge-1816-2019/>

Ønsker du å vite mer?

Ta gjerne kontakt med oss for å avtale et møte. Vi kommer gjerne til ditt arbeidssted for å holde en presentasjon om innholdet i Helsearkivregisteret.

helsearkivregisteret@arkivverket.no

<https://helsedata.no/no/forvaltere/arkivverket/helsearkivregisteret/>

Fra pasientarkiv til helsedata

Arkivverket
Norsk helsearkiv